

TÉMA VYDANIA:

Tunisko je na ceste od autokracie k demokracii

Tunisko má za sebou **prvé demokratické voľby vo svojej histórii**. Podľa očakávaní vyhrala Strana obnovy, ktorá získala celkovo 41,5 % hlasov, čím si zabezpečila 90 kresiel v 217-člennom parlamente. Okrem nej sa do parlamentu dostali aj strany Kongres pre republiku a sociálnodemokratická strana at-Takattul. Profesor politológie Tuniskej univerzity *Hamadi Ridissi* pripisuje výsledok volieb mnohým faktorom: „**Tunisia voľbami zakončili boj za svoju kultúrnu identitu tým, že zvolili strany, ktoré obhajujú ochranu tuniskej, arabskej a moslimskej identity.**“

An-Nahda je podľa politológov a arabistov liberálna v politike a konzervatívna v sociálnej otázke. Preto býva často označovaná ako ultrakonzervatívna strana. Okrem toho sa prezentuje ako strana umierneného islamizmu so snahou spojiť islam a modernizmus. Aj napriek tomu existujú obavy, že bude presadzovať silné islamistické hodnoty a autoritarizmus. **Rachid Ghannouchi však ubezpečil svojich voličov, že bude presadzovať demokratické hodnoty a nebude porušovať ženské práva či liberálne spoločenské normy.**

Bez ohľadu na výsledok, tuniské prelomové voľby boli obrovským úspechom v demokracii. Na tento úspech sa budú snažiť nadviazať s voľbami v Egypte a Maroku a neskôr i v Líbyi. Pre Tunisko je momentálne najdôležitejšie pokračovať v transformácii krajiny na demokraciu. Dopomôcť k tomu by mala aj Európska únia a jej členské štáty.

Tunisia sú sklamaní z prístupu Európskej únie

Európska únia sa prostredníctvom rôznych projektov a mimovládnych organizácií snaží prispieť k presadzovaniu demokratických hodnôt v Tunisku. Aj napriek tomu sú však podľa štúdie európskeho think-tanku Fride Tunisia sklamaní odpoveďou Európskej únie na revolúciu. Ich očakávania sa totiž diametrálne líšili od plánov Európskej únie. **Zatiaľ čo sa EÚ chce sústreďo-**

ZAÚJÍMAVOSŤ:

Už pred voľbami sa očakávala masívna volebná účasť a nekonečné rady pred volebnými okrskami v deň volieb tieto predpoklady len potvrdili. Pred jednotlivými okrskami sa už od rána tvorili zástupy ľudí, ktorí netrežlivo čakali, kedy sa dostanú na rad a odovzdajú hlas svojmu favoritovi. Keď k jednému z týchto okrskov dorazil líder umiernenej islamistickej strany an-Nahda (Strana obnovy) Rachid Ghannouchi, namieril si to rovno ku vchodu. Ľudia však začali ukazovať na koniec takmer kilometrovej fronty so slovami: „Demokracia sa začína tam vzadu!“ R. Ghannouchi, ktorý posledných 22 rokov strávil v exile vo Veľkej Británii, sa otočil a vystál si rad tak ako všetci ostatní. Nie je isté, či sa táto situácia odohrala presne takto, hoci ju mnoho Tunisianov na svojom blogu takto opisalo. Isté však je, že Rachid Ghannouchi a jeho strana sa stali víťazmi volieb.

Volič vkladá svoj hlas do volebnej urny. ZDROJ: International Republican Institute

vať v regióne najmä na pomoc pri budovaní demokratických inštitúcií v krajine, Tunisia by uprednostnili radšej zmenu vo vzťahoch medzi Európou a Tuniskom. Tunisia by tiež uvítali rýchlejšie rokovania o návrate finančných prostriedkov, ktoré zvrhnutý diktátor Zine al-Abidin Ben Ali ukradol a schoval v európskych bankách, jasnejšie vízie o budúcnosti vzťahov medzi EÚ a Tuniskom či pokrok v otázke mobility.

Tuniské predstavy verzus európska realita

Práve otázka mobility je pre Tunisianov nepochybne jednou z najpálčivejších otázok a zároveň hlavnou požiadavkou smerom k Európe. „**Politika uzavretých hraníc je v 21. storočí neprijateľnou,**“ zdôraznila *Nadia Hakim*, výkonná riaditeľka Tuniskej asociácie demokratických žien (Association Tunisienne des Femmes Démocrates). Je preto potrebný vizový režim. Podobne je to aj s potrebou migračnej stratégie pre mladých ľudí s vysokoškolskými diplomami, aby sa znížil tlak na nezamestnaných v Tunisku.

Tunisko bude potrebovať pomoc aj pri zavádzaní protikorupčnej legislatívy v krajine. Mnohé európske mimovládne organizácie už s tuniskou občianskou spoločnosťou pracujú. V štúdiu výskumníčky *Anny Khaakee* sa však uvádza, že tieto organizácie budú musieť preukázať nielen to, že dokážu efektívne pracovať s tuniskými partnermi, ale čo je dôležitejšie, budú musieť povzbudiť ľudí v Európe k tomu, aby posilnili solidaritu smerom ku krajinám severnej Afriky a Blízkeho východu.

Tunisko je sklamané aj množstvom finančných prostriedkov, ktoré preň vyčlenila Európska únia. Catherine Ashtonová, vysoká predstaviteľka EÚ pre spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku, na konci septembra oznámila,

že na podporu tranzície k demokracii v Tunisku bude vyčlenených 157 miliónov eur. Okrem toho sa vytvorila pracovná skupina na koordináciu európskej a medzinárodnej podpory pre Tunisko počas tranzície. Na urýchlenie hospodárskeho rastu prostredníctvom podpory rôznych vládnych programov je z celkovej sumy určených 100 miliónov eur. Zvyšok sumy, 57 miliónov eur, by sa mal využiť na podporu verejnej politiky v oblasti poľnohospodárstva a rozvoja vidieka. Programy sa zameriavajú na zblížovanie spolupráce medzi vládnymi organizáciami a organizáciami občianskej spoločnosti, ale aj občanmi.

Pomáhať bude aj Slovensko

S procesom odovzdávania skúseností z transformačného procesu chce Tunisku pomôcť aj Slovensko. Dôkazom toho je aj fakt, že minister zahra-

ničných vecí Slovenskej republiky Mikuláš Dzurinda v júli tohto roka oficiálne prevzal patronát (task force) nad Tuniskom. V rámci tohto tutorstva spolupracujú vždy dve krajiny – jedna stará demokracia a jedna nová. V tomto prípade bude Slovensko počas dvoch rokov spolupracovať s Holandskom. Cieľom je pomôcť Tunisku s prechodným obdobím a prispieť k formovaniu afrického štátu. Slovensko má pomôcť Tunisku prostredníctvom Centra pre odovzdávanie skúseností z integrácie a reforiem (CETIR), ktoré zriadilo Ministerstvo zahraničných vecí SR.

Rezort diplomacie podporí v rámci oficiálnej rozvojovej pomoci v Tunisku budovanie občianskej spoločnosti, školenia volebných pozorovateľov a reformu bezpečnostného sektora. Týmto témam sa venujú tri projekty, ktoré boli ministerstvu predložené na oficiálnu výzvu.

Vývoj udalostí v Tunisku smeruje skôr k optimistickejšiemu scenáru

Aj napriek autoritatívnemu režimu bolo Tunisko v druhej polovici 20. storočia jednou z najliberálnejších krajín arabského a moslimského sveta. To však neznamená, že by v ňom islam nehral dôležitú rolu alebo že by ňom väčšina obyvateľov neboli moslimovia. Liberálnosť Tuniska súvisela skôr s charakterom režimu zakladateľa moderného Tuniska, prezidenta Habiba Bourguibyho a jeho nasledovníka Zine al-Abidína Ben Aliho. Obaja po určitých stránkach veľmi uvoľnili a sekularizovali pomery v krajine a obmedzili náboženské zvyklosti a vplyv náboženských autorít, napríklad obmedzením rodinnoprávných aspektov práva šaría (zákaz polygamie a niektorých praktík znerovnoprávnujúcich podľa šarie ženy) alebo obmedzením nosenia náboženských symbolov (ako napr. ženských šatiek v štátnych inštitúciách) a podobne. Situácia na poli politických slobôd a ľudských práv však bola za vlády tuniských autokratov podstatne horšia. **Napríklad podľa indexu demokracie týždenníka Economist z roku 2010 bolo (stále ešte benaliovské) Tunisko hlboko na konci tabuľky medzi autoritatívnymi režimami (144. miesto zo 167 analyzovaných krajín).**

Pred volebnou miestnosťou v Tunise. ZDROJ: International Republican Institute

Arabskú jar odštartovali udalosti v Tunisku

Tunisko bolo prvou krajinou, v ktorej došlo k výrazným protivládny demonštráciám, ktoré odštartovali proces politických zmien v arabských krajinách Blízkeho východu, ktorý sa dnes nazýva Arabská jar. Udalosťou, ktorá celý tento proces spustila, bolo upálenie sa tuniského drobného obchodníka *Mohammeda Búazího* 17. decembra 2010 v malom meste Sidi Bouzid. M. Búazí sa upálil preto, že už nebol schopný znášať šikanu a všadeprítomnú korupciu. Informácia o jeho upálení sa veľmi rýchlo širila čiastočne za pomoci nových médií (YouTube, Facebook, Twitter atď.) a vyvolala v Tunisku vlnu demonštrácií, ktoré následne inšpirovali vlnu protivládnych aktivít v celom rade ďalších arabských krajín.

Od autokracie smerom k demokracii

Súčasný štátny režim sa v Tunisku nachádza v prechodnom stave od autokracie smerom k demokracii. Vzhľadom na to, že k výrazným politickým zmenám v krajine dochádza až od tohto roku, je ešte stále príliš skoro na kvalifikované hodnotenie celkového smerovania krajiny. Po zvrhnutí prezidenta Ben Aliho (14. januára 2011) a jeho úteku do Saudskej Arábie nastúpil do čela Tuniska prechodný prezident Fuád Mebazá. Od 17. januára 2011 funguje tiež prechodná vláda národnej jednoty vedená premiérom Mohammedom Ghannouchim (nezamieňať s Rachidom Gahannouchim), zložená z ministrov bývalej hlavnej režimnej strany RCD (čo je skratka francúzskej verzie názvu strany *Rassemblement Constitutionnel Démocratique* – doslovne: Demokratické ústavné zhromaždenie) a tiež z predstaviteľov opozície, odborov a občianskeho sektora.

Skoro však došlo k ďalším zmenám, pretože RCD bola rozhodnutím tuniského ústavného súdu rozpustená, jej stranicky majetok bol zmrazený a jej ministri vrátane premiéra opustili kabinet. Vytvorila sa nová vláda, ktorú viedol premiér Al-Bádzim Qáidem al-Sabsim. **Rozpustená bola aj politická polícia, veľmi obávaný symbol predošlého režimu.** Okrem toho boli podniknuté ďalšie kroky, ktoré by Tunisko viac priblížili demokracii a právnenému štátu. Napríklad boli vznesené závažné obvinenia proti predstaviteľom bývalému režimu (mnoho z nich žije v exile) a začali sa aj súdne konania.

Termín volieb do Ústavodarného zhromaždenia bol stanovený na 23. októbra 2011, pričom voľby nakoniec aj prebehli v riadnom termine. Víťazom volieb sa stala umiernená islamistická strana *En-Nahda*, ktorá získala 90 kresiel v 217-člennom zhromaždení. Do parlamentu sa dostal ešte rad ďalších strán a nezávislých kandidátov, čo napovedá, že **v budúcej politike Tuniska budú hrať dôležitú rolu politické koalície.** Novozvolené Ústavodarné zhromaždenie by teraz malo zaistiť ďalšie kroky na prechod k demokracii.

Vnímanie zmien v spoločnosti a perspektívy Tuniska do budúcnosti

Postrevolučná atmosféra v Tunisku je výrazne pokojnejšia ako v Egypte, prípadne v Líbyi (kde revolúcia ešte stále prebieha), nie je poznamenaná veľkými spoločenskými konfliktmi a sektárskym násilím. Tunická spoločnosť nemá vo všeobecnosti tradíciu výraznejšieho politického či náboženského radikalizmu. Predpoklady na posilnenie demokracie sú tak v Tunisku vyššie než u ďalších zmienovaných krajín. **Positívnemu vývoju Tuniska do budúcnosti nahráva i úspešné uskutočnenie prvých porevolučných volieb a štátotvorný prístup politických strán.** V súvislosti s náboženstvom v Tunisku platí, že severoafrický islam je tradične skôr umiernený. Sú v ňom nepatrné vplyvy súfizmu, mystického a všeobecne veľmi depolitizovaného prúdu islamu. Zároveň je tunická spoločnosť tradične multikulturálna vzhľadom na komunity kresťanov a židov, ktoré v malom počte v Tunisku žijú dodnes. Tunisko má dlhodobo dobré vzťahy so Západom (čo platilo i počas

studenej vojny), a to i vzhľadom na to, že sa dlhodobo prezentuje ako príťažlivá turistická destinácia. Islamizmus má v Tunisku tiež rad stúpcov, ale opäť skôr v umiernených podobách. Ten reprezentuje hlavne Strana obrody (*Hizb an-Nahda*), zakázaná benaliovským režimom, avšak povolená po prezidentovom páde, ktorá sa tiež stala víťazom parlamentných volieb. Ako už však bolo vyššie naznačené, je zatiaľ príliš skoro na to, aby sme

úplne kvalifikovane vyhodnotili vývoj Tuniska v kontexte diania v celej oblasti. Treba preto počkať na dlhodobjšie tendencie v povolebnom diani.

Autor: **Marek Čejka** je výskumný pracovník Ústavu medzinárodných vzťahov v Prahe.

Transformácia Tuniska nemusí dopadnúť tak ako transformácia bývalých komunistických krajín

Hoci má Tunisko prvé demokratické voľby, ktoré sú zároveň prvými slobodnými voľbami tzv. Arabskej jari, za sebou, deficitov v tom, čomu hovoríme západná demokracia, má nepochybne veľa. **Tunisko nikdy nebolo demokraciou.** Od získania nezávislosti v roku 1956 vládla v krajine bábková monarchia a potom len dvaja prezidenti, pričom druhý – Zine al-Abidin Ben Ali utiekol pred demonštrantmi do Saudskej Arábie. Za jeho vlády sa Tunisko pravidelne objavovalo v rebríčkoch najmenej slobodných krajín sveta.

Bývalé krajiny sovietskeho bloku by mohli pomôcť

Tunisko má s demokraciou minimum skúseností, čo otvára cestu pre tých, čo o transformácii z politickej, spoločenskej a ekonomickej totality niečo vedia. Krajiny bývalého sovietskeho bloku by mohli tými krajinami byť. Už aj pre to, že v arabskom svete ich nevnímajú ako veľkých hráčov, teda ako tých, čo majú evidentné mocenské alebo ekonomicke záujmy.

Analytici však upozorňujú, že transformácia Tuniska nemusí dopadnúť tak ako transformácia bývalých komunistických krajín, kde všetko viac-menej funguje podľa západných štandardov. Ak si porovnáme, čo napríklad stihli komunistické krajiny do desiatich mesiacov od pádu režimov, a situáciu v Tunisku, zistíme, že **pokrok je pomalý a niekedy sa neuberá práve žiaducim smerom (posilňovanie islamistov na úkor občianskej spoločnosti).**

Tunisia neveria svojim úradom

Hassiba Hadj Sahaoui zo severoafrickej pobočky Amnesty International hovorí, že „*Tunisia majú stále málo dôvery v to, že tuniské úrady sú schopné poskytnúť spravodlivosť, dôstojnosť a inštitúcie, ktorým môžu veriť.*“ Amnesty spolu s ďalšími mimovládnyimi organizáciami identifikovala desať oblastí, ktoré sa v Tunisku musia pohnúť dopredu. Ide o sprehľadnenie bezpečnostných štruktúr, ktoré sa často zneužívajú proti občanom, o ukončenie mučenia vo väzniciach aj dlhého zadržovania vo väzbe bez oznámenia dôvodov a komunikácie s právnikom.

Tunisko stále plne negarantuje slobodu zhromažďovania, stále umožňuje postaviť civilistu pred vojenský súd. Málo sa tiež spravilo pre vyšetrovanie zločinov bývalého režimu. Hoci sa urobili zmeny v tajných službách, ktoré bývalý režim nasadzoval proti vlastným občanom, len málo dôstojníkov čelí trestnej zodpovednosti. Veľkým rybám sa podarilo utiecť do zahraničia, ostatných „upratali“ po úradoch. Paradoxne potrestaní boli tí, čo upozorňovali na prešľapy. Dôstojník, ktorý priniesol dôkazy, že jeho nadriadení v posledných dňoch režimu ničili tajné dokumenty, sa na čas dostal do väzenia za údajné ohováranie. Neskôr ho prepustili, ale prípad ešte neuzaľavili a čaká ho vojenský súd.

Prezidenta Ben Aliho síce v neprítomnosti už odsúdili za korupciu, no šance, že skončí vo väzení, sú minimálne.

Mimovládne organizácie tiež upozorňujú, že Tunisko nemá protidiskriminačnú legislatívu ani nechráni ženy, ktoré sú obeť domáceho násillia. A v krajine stále platí trest smrti. Dočasná tuniská vláda síce sľúbila prijať medzinárodné konvencie zakazujúce trest smrti, ale zatiaľ pre to veľa neurobila. V Tunisku sa trest smrti vzťahuje aj na zločiny proti vnútornej bezpečnosti štátu, čo sa dá ľahko zneužiť na politické ciele. Keďže Tunisko

je nateraz nestabilnou krajinou s nezreformovaným súdnictvom, možnosť udeliť trest smrti je o to nebezpečjšia.

Líder v oblasti ľudských práv?

Tunisko sa roky označovalo za lídra arabského sveta v oblasti ženských práv. **Ukázalo sa, že to celkom neplatí a bola to len dobrá propaganda pre Ben Aliho režim, ktorý chcel zdôrazňovaním tejto agendy odvrátiť pozornosť od iných ľudskoprávných problémov.**

Tuniské ženy sa pred voľbami obávali, že po volebnom víťazstve islamistov o časť svojich práv prídu. Napokon, iná je situácia v mestách a iná na vidieku, kde sa napriek verejným deklaráciám stále uplatňujú tradičné modely postavenia žien.

To znamená totálnu materiálnu aj spoločenskú závislosť od manžela či iného mužského príbuzného. Otázkou v Tunisku je aj nosenie hidžábu. Za predchádzajúceho režimu, ktorý sa deklaroval ako sekulárny, bol na verejnosti zakázaný, teraz existujú obavy, že bude, naopak, prikázaný.

To sú len najvýznamnejšie problémy, ktoré musí Tunisko okrem zlej ekonomickej situácie vyriešiť. Je zrejme, že v niektorých otázkach, ako sú ženské práva či zrušenie trestu smrti, bude pokrok pomalý.

Vyrieši situáciu Európska únia?

Európska únia, ktorá je širším susedom Tuniska a ktorá si ako prvá odnesie jeho prípadnú nestabilitu, však môže krajine pomôcť dosiahnuť aspoň základné štandardy. Mimovládne organizácie už v Tunisku pracujú. Školia mladých lídrov, hovoria o slobodnej justícii, ľudských právach, nezávislých médiách, čo kontrolujú a nepochlebojú. Tunisko však bude takúto pomoc zrejme potrebovať roky.

Autorka: **Jana Shemesh** je zahraničnou dopisovateľkou denníka *SME* a časopisu *Týždeň pre oblasť Blízkeho východu. Žije v Izraeli.*

Podľa moslimskej tradície existujú tri druhy pokrývkov hlavy. Hidžáb je šatka zakrývajúca vlasy. Burka je maska, ktorá sa nosí k hidžábu a skrýva dolnú časť tváre, ale nie oči. Nikáb zakrýva celú hlavu aj s tvárou. ZDROJ: International Republican Institute

ROZHOVOR:

Jedným z hlavných cieľov task force je oživenie ekonomických vzťahov s Tuniskom

Michal Slivovič, riaditeľ odboru Ázie, Afriky, Latinskej Ameriky a Austrálie na Ministerstve zahraničných vecí SR

Tunisko má za sebou prvé demokratické voľby. Ako hodnotíte ich priebeh a výsledky?

Voľby do Ústavodarného zhromaždenia v Tunisku boli prvé demokratické po páde režimu. Tunisko pripravilo voľby veľmi dobre a ich pokojný priebeh a masívna účasť voličov boli vysoko hodnotené medzinárodným spoločenstvom. Vzhľadom na to, že to boli prvé demokratické voľby, nie všetko bolo ideálne. Neboli však konštatované výraznejšie porušenia volebného zákona. Výsledky volieb a víťazstvo umiernennej islamskej Strany obrody (Ennahda) sa očakávali. V tejto etape demokratického prechodu spoločnosti je potrebné, aby po začiatku činnosti nového Ústavodarného zhromaždenia a zvolení jeho predsedu bol čoskoro zvolený aj nový prezident republiky a vymenovaná nová vláda.

Slovensko 1. júla prebralo patronát nad demokratizáciou Tuniska. Z akých dôvodov sa Ministerstvo zahraničných vecí SR rozhodlo angažovať v krajine severnej Afriky a s akými cieľmi?

Slovensko samo zobralo „spolupatronát“ nad demokratizačnými aktivitami v Tunisku v rámci iniciatívy Demokratické partnerské výzvy zoskupenia Spoločenstvo demokracií. V tejto súvislosti by som rád upozornil, že Európska únia má svoju vlastnú pracovnú skupinu, ktorá však bude širšie zameraná i s ohľadom na aktivity EÚ v Stredomorí a v rámci Južného partnerstva. Slovensko, pochopiteľne, participuje na aktivitách EÚ.

Minister zahraničných vecí Slovenskej republiky Mikuláš Dzurinda v rozhodovaní, či sa angažovať voči Tunisku, vnímal proces v severnej Afrike ako univerzálny, ako potvrdenie túžby obyvateľstva tohto regiónu po lepšom a dôstojnejšom živote. **Priebehajúce zmeny v Egypte a v Líbyi boli toho jasným dôkazom. Tunisko je prvou krajinou, kde sa začali spoločenské zmeny, a preto padla voľba práve na túto krajinu. Okrem toho máme s Tuniskom dobré a ničím nezaťažené bilaterálne vzťahy, obe naše krajiny sú porovnateľné v mnohých ohľadoch. Slovensko môže práve v menšej krajine úspešne prezentovať vlastné skúsenosti z prechodného procesu k demokracii.**

Aké prostriedky vyčlenilo MZV SR na projekty v Tunisku? Má Slovensko prostriedky na pomoc tejto krajine?

SAMUEL ARBE: Tunisko má šancu stať sa pionierom v oblasti transformácie medzi krajinami Arabskej jari

Aký je váš názor na to, že Slovensko prebralo patronát nad Tuniskom? Boloto podľa vás dobrý krok zo strany Ministerstva zahraničných vecí SR angažovať sa v krajine, ktorá ešte pred rokom nebola demokraciou?

Myslím si, že prevzatie patronátu nad demokratizáciou Tuniska bol v konečnom dôsledku dobrý krok. Slovensko sa v rámci OSN profiluje ako líder v oblasti reformy bezpečnostného sektora. Navyše je Slovensko vnímané ako krajina so zaujímavou a čerstvou transformačnou skúsenosťou. Slovensko je akceptovateľným patrónom pre krajinu severnej Afriky. Pri transformácii Československa a prechode od vlády jednej strany k pluralitnej demokracii neostali ani Česi, ani Slováci osamotení. Naše transformačné procesy boli tiež do značnej miery financované zo zahraničných zdrojov. Zahraniční experti prichádzali a odovzdávali nám západné skúsenosti. Práve preto si myslím, že nie je podstatné, či Tunisko bolo alebo nebolo pred rokom demokraciou. Tunisia dnes sami prejavili záujem o naše skúsenosti a je správne, že sme sa rozhodli poskytnúť naše know-how pre potreby ich tranzitných snáh.

Môže byť Slovensko prospešné pre Tunisko?

Určite má Slovensko skúsenosti, ktoré by mohli byť prospešné pre transformáciu Tuniska. Máme za sebou oboje, úspešnú aj neúspešnú transformačnú skúsenosť. 90. roky boli poznačené autoritatívnym režimom, potláčaním občianskych slobôd, netransparentnosťou a silnou korupciou. Na strane druhej, po roku 1998 Slovensko naštartovalo svoju euro-atlantickú integračnú cestu a proreformné kroky viedli k integrácii a silnému ekonomickému rastu. Aj pozitívna, aj negatívna transformačná skúsenosť môže byť hodnotná pre Tunisko. Napriek zdanlivým kultúrnym rozdielom som presvedčený, že základné demokratické hodnoty sú univerzálne, a preto nevidím dôvod, prečo by slovenské skúsenosti nemali byť hodnotné pre Tunisko. Tunisko má šancu stať sa pionierom v oblasti transformácie medzi krajinami Arabskej jari. Slovensko môže odovzdať Tunisku predovšetkým skúsenosti z oblasti budovania občianskej spoločnosti a reformy bezpečnostného sektora, ktorá na Slovensku v istých formách prebieha od roku 1993 až dodnes.

Aký je váš pohľad na aktuálnu situáciu v Tunisku. Sú tam vhodné podmienky na uplatnenie sa slovenského mimovládneho sektora?

Situácia v Tunisku je stabilná. Voľby z októbra tohto roku ukázali, že obavy z radikalizácie sú neopodstatnené. Tunisko je v omnoho jednoduchšej pozícii ako Egypt a jednoznačne niekoľko rokov pred Líbyou. Tuniský mimovládny sektor rýchlo oživa, zahraniční donori sa snažia etablovať v krajine a prispieť tak k jej transformácii. Slovensko nemá v arabských krajinách negatívnu povest, preto neexistuje dôvod, prečo by slovenský mimovládny sektor nemohol hľadať uplatnenie v týchto krajinách. Navyše krajiny strednej Európy majú pomerne čerstvú revolučnú skúsenosť, aj keď podobnosti medzi stredoeurópskymi a arabskými revolúciami je málo.

Samuel Arbe je výkonným riaditeľom Centra pre európske a severoatlantické vzťahy CENAA.

Vzhľadom na zvýšené angažovanie sa Slovenska voči Tunisku od druhej polovice roka 2011 bola väčšina finančných prostriedkov na bilaterálnu rozvojovú pomoc už vyčlenená pre iné štáty. **Napriek tomu sa v rámci výziev SlovakAid vyčlenilo ďalších 210-tisíc eur na tri projekty v Tunisku.** Robíme všetko pre to, aby bolo na budúci rok dost finančných prostriedkov na naše ďalšie aktivity voči Tunisku. MZV SR bude naďalej pokračovať aj vo svojom programe – Centrum na odovzdanie skúseností z integrácie a reforiem (CETIR), ktorého cieľom je posilnenie reformného úsilia, naplnenie európskej perspektívy a zlepšovanie dobrého spravovania vecí verejných nielen v krajinách západného Balkánu, Východného partnerstva EÚ, ale aj južnej vetvy Európskej susedskej politiky (Egyptu a Tuniska). Nezabúdajme, že roz-

vojová pomoc po bilaterálnej linii je len jednou zložkou celkovej rozvojovej pomoci, ktorú ako vyspelá krajina poskytujeme tým, ktorí to potrebujú. Jednou z úloh task force bude taktiež hľadanie donorov finančnej pomoci.

Pri pomoci Tunisku má Slovensko spolupracovať s Holandskom. Ako prebieha spolupráca slovensko-holandskej pracovnej skupiny pre demokratizáciu Tuniska? Aké budú ďalšie kroky Ministerstva zahraničných vecí SR pri rozvíjaní vzťahov s Tuniskom?

Spolupráca s Holandskom sa rozbieha pozitívne. Zatiaľ čo Slovensko do procesu vnáša praktické skúsenosti z vlastného, relatívne nedávneho prechodného procesu, Holandsko má dlhoročné skúsenosti z pomoci mladým demokraciám v rôznych častiach sveta. **Máme záujem vyťažiť čo najviac pre Slovensko, pre možné ďalšie projekty slovenských organizácií, pretože Tunisko je len začiatok zmien v arabskom svete, pokračovanie nájdeme v ďalších krajinách, v iných regiónoch.**

Mohlo by z tejto spolupráce (Slovensko – Holandsko) ťažiť okrem Tuniska aj Slovensko? Ak áno, ako?

Pri rozhodovaní o prevzatí spolupatronátu sa do úvahy vzala i skutočnosť, že Slovensko má v súčasnosti v severnej Afrike obmedzené diplomatické zastúpenie. Činnosť v rámci task force je súčasťou návratu do regiónu a v budúcnosti sa budú kontakty zlepšovať. **Jedným z hlavných cieľov je, pochopiteľne, oživenie ekonomických vzťahov primárne s Tuniskom, ako i s ostatnými krajinami Maghrebu.**

ANKETA: Má zmysel angažovať sa v Tunisku?

Má Slovensko kapacity pomôcť kultúrne takej odlišnej krajine, ako je Tunisko? Čo im môžeme ponúknuť, resp. kde môžu nastať problémy?

Peter Brežani – výskumný pracovník SFP

Slovensko disponuje kvalitným „modernizačným know-how“ a realita potvrdila, že ak sa začneme angažovať programovo, tak sú naše skúsenosti prospešné a naša pomoc viditeľná. Slovensko môže byť v Tunisku prospešné a úspešné do takej miery, do akej je pripravené svoje pôsobenie a odhodlanie pomáhať detailnejšie naprogramovať,

udržať na dlhodobej úrovni, prerozdeliť už aj tak skromné finančné prostriedky, príp. najštvrtý (možno aj európsky) finančný nástroj a do akej miery bude schopné zabezpečiť dostatok expertných kapacít, ktoré by mohli slovenskú skúsenosť odovzdať ďalej. Problémom je, že dlhodobé smerovanie našej pomoci do Tuniska a jej financovanie na zodpovedajúcej úrovni v čase krízy zabezpečiť s najväčšou pravdepodobnosťou vedieť nebudeme. Aj preto sa na naše pôsobenie pozerám viac-menej skepticky a našu angažovanosť vidím (tiež skepticky) v ponuke expertných kapacít. Avšak aj tu sa môžeme stretnúť s problémami, pretože inštitucionálna pamäť v SR je chabá a experti, ktorí sú schopní a ochotní naše skúsenosti dať ďalej, postupne ubúdajú. Ak teda chceme a máme dlhodobý záujem v Tunisku pôsobiť, je potrebné na to vytvoriť všetky nevyhnutné predpoklady – a ideálne to bolo spraviť pred tým, ako sme sa tam „vrhli“.

Ivana Raslavská – programová riaditeľka Nadácie Pontis pre demokratizáciu a rozvojovú pomoc

Hoci je Tunisko kultúrne veľmi odlišnou krajinou, udalosti spojené s politickou, ekonomickou a spoločenskou transformáciou sú a budú v mnohých aspektoch porovnateľné s tým, čím sme si prešli od novembra '89. Vieme sa podeliť aj o skúsenosti s počiatočnými problémami, ktorým v krát-

V čom by mohli byť skúsenosti Slovenska prospešné pre Tunisianov? Aký je záujem z tuniskej strany o naše skúsenosti?

Tunisko prejavilo záujem o 5 hlavných oblastí spolupráce: - reforma bezpečnostného sektora, - reforma justície, - reforma administratívy, - regionálny rozvoj, - budovanie občianskej spoločnosti. Slovensko nemá kapacity na všetky oblasti, ale v spolupráci s Holandskom, resp. ďalšími partnermi sa budeme zameriavať na oblasť reformy bezpečnostného sektora, regionálny rozvoj a tiež budovanie občianskej spoločnosti a pomoc mimovládny organizáciám. V týchto oblastiach máme bohaté skúsenosti. Jednou z možných konkrétnych oblastí je výcvik policajných a pohraničných zložiek.

Má slovenský mimovládny sektor šancu uplatniť sa v Tunisku a prispeje tam k budovaniu demokratickej občianskej spoločnosti atď.?

Napriek určitým rozdielom medzi Slovenskom a Tuniskom (vnútropolitická štruktúra, zahraničná politika, ekonomika, kultúra atď.) existuje veľa spoločných prvkov, na ktorých je možné budovať naše vzťahy. Je potrebné si uvedomiť, že tuniská spoločnosť je vzdelaná, spomedzi severoafrikaných krajín má najväčší podiel vysokoškolsky vzdelaných občanov, tí však nenachádzali uplatnenie, a preto boli jedným z hlavných motorov revolúcie. **Mimovládne organizácie na Slovensku majú šancu presadiť sa v Tunisku a pomôcť tamajším organizáciám, napr. pri kreovaní spoločných, tematicky zameraných platforiem. Proces je v samotnom začiatku a veľa bude závisieť aj od povolebného vývoja v krajine.**

kodobom aspekte musia čeliť všetky rodiace sa demokracie, najmä ak hovoríme o neschopnosti dosahovať politický konsenzus o kľúčových otázkach, o zvyšujúcej sa nezamestnanosti a korupcii, ktorú sprevádza nedobudovaný legislatívny systém.

Vytvorenie stabilnej demokracie v Tunisku si bude vyžadovať komplexnú reformu verejnej administratívy, súdnictva, súkromného aj občianskeho sektora. Agendy aj potreby je veľa, ale verím, že slovenská vláda v spolupráci s mimovládny sektorom dokáže spoločnými silami rozhodnúť, na čo sa zamerať, a neskôr dosiahnuť pozitívne výsledky aj s relatívne nízkym rozpočtom, ktorým Slovensko v rámci ODA disponuje. Na jednej strane máme potenciál slovenských mimovládnych organizácií pomôcť pri budovaní kapacít lokálnych organizácií a odovzdať skúsenosti od mobilizácie zdrojov, získavania finančných prostriedkov, projektového manažmentu až po spoluprácu s vládou a súkromným sektorom. Na strane druhej je tu nezanedbateľný potenciál našej verejnej správy, ktorá má možnosť podeliť sa s novovznikajúcimi vládnymi štruktúrami v Tunisku o skúsenosti z vytvárania demokratických inštitúcií a zároveň nadviazať stabilnú spoluprácu s v oblasti medzinárodných a obchodných vzťahov.

Juraj Mesík – občiansky aktivista a vysokoškolský pedagóg

Ak ma význam pre slovenské NGOs angažovať sa niekde v severnej Afrike, tak je Tunisko najlepšia voľba – je to vzdelanostne a sociálne najrozvinutejšia a relatívne malá krajina regiónu, teda „low hanging fruit“. Osobne som presvedčený, že omnoho dôležitejšia ako demokratizačná pomoc bude pre Tunisianov pomoc pri

spomalení prudkého populačného rastu (teda intervencie v oblasti reprodukčných práv žien) a pri zvyšovaní produkcie potravín, čo úzko súvisí s problematikou efektívneho využívania vody a obnoviteľných zdrojov energie. Určité kapacity na Slovensku existujú – nie sú veľké, ale sú. Pomoc v týchto oblastiach má aj najväčší význam pre zvýšenie šance Tunisianov vytvoriť, ale hlavne udržať demokratický systém. Demokracii sa v hlade nedarí nikde na svete.

Môže sa slovenský mimovládny sektor uplatniť v Tunisku a prispieť tam k reálnym zmenám?

Peter Brezáni: Slovenské mimovládne organizácie budú v Tunisku „nové“. Nie je veľa tých, ktoré tam kedykoľvek pracovali, ktoré si dokázali nájsť partnera na realizáciu svojich aktivít samostatne a asi žiadna nestavia na dlhodobej spolupráci. My celkom dobre nevieme, aká je situácia v tuniskom treťom sektore, do akej miery je pripravený na takúto spoluprácu a ako sa jej zhostí. Skúsenosti z Egypta ukazujú, že to nebude jednoduché. Naše organizácie sa stretnú s rôznym vnímaním novej situácie, nového „rozdeľenia“ spoločnosti, rozdielnou kvalitou verejnej diskusie, kvalitou informovanosti či kvalitou prijímania obsahu informácií. Tie, ktorých projekty boli pre Tunisko schválené, idú v podstate naslepo. Budú sa musieť vyrovnávať s inou kultúrou, inou úrovňou porozumenia potrieb reforiem a modernizácie a možno aj inými predstavami „demokratického a stabilného“ rozvoja. Ak sa im to podarí, tak potom akú-takú šancu majú.

Ivana Raslavská: Budovanie kapacít, inštitucionálneho zázemia lokálnych mimovládnych organizácií a odovzdávanie skúseností z politicko-ekonomickej transformácie sa javia ako unikátne know-how, o ktoré je v Egypte aj v Tunisku záujem a ktoré práve štáty s nedávnou postrevolučnou minulosťou dokážu efektívne ponúknuť prostredníctvom bilaterálnej spolupráce. Napriek tomu implementovať projekty v Tunisku bude pre nás náročnejšie ako v iných krajinách, kde v súčasnosti v rámci ODA pôsobíme. Najmä ak hovoríme o samotnej realizácii projektov v teréne, kde slovenské mimovládne organizácie musia prekonávať jazykovú bariéru – väčšina potenciálnych tuniských organizácií rieši svoju agendu v arabskom alebo vo francúzskom jazyku. Všetky slovenské organizácie však fungujú dvojязыčne v anglickom a slovenskom jazyku, len v niekoľkých prípadoch aj v ruskom a španielskom jazyku. Okrem základných zahraničnopolitických a ekonomických kritérií sme sa strategicky rozhodli o pôsobení v krajinách, kde máme už nejaké pôsobenie a skúsenosť, či už vďaka tomu, že tam máme ambasádu alebo dlhodobé partnerské vzťahy, ktoré nám pomôžu prekonať bariéru, ktorá je v kultúrnej, náboženskej a spoločensky odlišných krajinách nesmierne potrebná. V minulých rokoch sme sa v Tunisku neetablovali, a tak hoci ide o perspektívnu spoluprácu, mnohé jej aspekty sú pre nás veľkou neznámou. A hoci to platí pre všetky krajiny, kde slovenské organizácie pôsobia, v Tunisku platí ešte viac, že musíme najprv investovať do precízneho zmapovania a pochopenia politickej, ekonomickej a spoločenskej situácie v tejto krajine a až potom sa začať intenzívne venovať projektom, ktoré budú koordinované s aktivitami iných donorských štátov a zároveň budú mať viditeľný vplyv na rozvoj tuniskej spoločnosti.

Juraj Mesík: V kontexte odpovede vyššie by som neuvažoval o sólo pôsobení NGOs, uprednostnil by som kooperácie NGOs, školských inštitúcií (typu Poľnohospodárska univerzita v Nitre či Lesnícka fakulta TU vo Zvolene) a firiem (napadá mi napríklad Termosolar Žiar nad Hronom). Také multidisciplinárne tímy by mohli byť omnoho efektívnejšie ako spanilé jazdy jednotlivých NGOs zamerané na školenia a konferencie. Zásadne dôležité bude identifikovať solidných miestnych partnerov s hlbokým záujmom o témy našej intervencie a motivovaných vlastenectvom – teda nie vidinou života z grantových peňazí. Inými slovami predídeme tomu, aby naša skromná rozvojová pomoc prispela k vytvoreniu kultúry „sitting allowances“ a predražených prekladateľov a služieb, ktorú dobre poznáme z mnohých krajín Afriky vrátane Egypta.

KATARÍNA BAJZÍKOVÁ: V našom projekte chceme ukazovať možnosti kultivovaného dialógu

PDCS je jednou z troch organizácií, ktoré predložili SAMRS svoje projekty v Tunisku. Spoločne s Centrom pre európske a severoatlantické vzťahy CENAA, ktoré majú ako partnera projektu idú do Tuniska implementovať projekt "Úlohy občianskej spoločnosti v transformačnom období: slovenské skúsenosti pre Tunisko". Cieľom je posilniť pripravenosť lídrov mimovládneho sektora a ich organizácií na úlohy spojené s transformačným procesom v Tunisku – s dôrazom na miesto mimovládnych organizácií (MVO) pri reforme bezpečnostného sektora a v oblasti ľudských práv (najmä z hľadiska posilňovania postavenia žien). Katarína Bajzíkova, projektová koordinátorka PDCS vysvetlila, že projektom chcú reagovať na nižšiu pripravenosť tuniských MVO podieľať sa na transformačných procesoch.

V rámci tejto výzvy ste boli úspešní a v Tunisku idete implementovať projekt. Ako môžu byť slovenské skúsenosti prínosné pre Tunisko? Čo môžete ponúknuť Tunisku?

Slovensko prešlo od roku 1989 dlhú cestu demokratickej tranzície a v súčasnosti je považované za stabilnú stredo európsku demokraciu s dobre fungujúcou trhovou ekonomikou a demokratickými inštitúciami. Cesta Slovenska k demokracii a integrácii však nebola jednoduchá a vplyv na ňu malo niekoľko faktorov. Okrem kondicionality začlenenia do európskych a euroatlantických štruktúr až po splnenie podrobných kritérií, potvrdzujúcich fungovanie demokratických inštitúcií, ochranu ľudských práv, trhovú ekonomiku a pod.

Hoci súčasná situácia v Tunisku, ovplyvnená miestnou kultúrou, náboženstvom a históriou je diametrálne odlišná než situácia na Slovensku v roku 1989, potreba budovania aktívnej občianskej spoločnosti a mimovládneho sektora, reformy bezpečnostného sektora, kultivácie civilno-vojenských vzťahov je predmetom medzinárodného konsenzu aj v prípade Tuniska. Práve v týchto oblastiach môžu byť skúsenosti Slovenska prínosom pre tuniských partnerov.

Aký je váš pohľad na aktuálnu situáciu v Tunisku? Sú tam vhodné podmienky na uplatnenie sa slovenského mimovládneho sektora?

Súčasná situácia v Tunisku ponecháva otvorený priestor pre ďalšie smerovanie krajiny. Spomedzi všetkých krajín regiónu MENA je Tunisko jedným z najfavorizovanejším kandidátom pre polozenie trvalo udržateľných základov transformačných zmien. Zároveň krajina disponuje vzrastajúcou komunitou občianskej spoločnosti, ktorá zohráva jednu z kľúčových úloh v transformačnom procese. Našou snahou nie je priniesť hotové riešenie pre tuniskú transformáciu, ale aktívne pôsobiť pri posilňovaní odborných kapacít občianskej spoločnosti. Aj napriek absencii historickej skúsenosti či predchádzajúcej dlhodobejšej vzájomnej slovensko-tuniskej spolupráce sa domnievame, že spolu s ostatnými medzinárodnými aktérmi s dlhodobou severoafričskou expertízou môže Slovensko ponúknuť autentický príspevok v tuniskom transformačnom procese.

Kde môžu nastať problémy pri implementácii vášho projektu?

Možné riziká pri implementácii projektu môžu nastať skomplikovaním transformačného procesu a tematickým viazaním sa MVO na riešenie vzniknutej akútnej krízy v krajine. Momentálne na politickej úrovni to je formulovanie novej ústavy. Na širšej spoločenskej úrovni sa otvára otázka miesta náboženstva a tradícií vo verejnom priestore. Obzvlášť v oblasti postavenia islamu vo vzťahu k politickému usporiadaniu to nie je ľahké, keďže zatiaľ neexistuje veľa príkladov, ktoré by ponúkali stabilné a nevyhrotené riešenia. Takéto zásadne témy prinášajú aj nové rozdelenia a napätia medzi predstaviteľmi občianskej spoločnosti. V našom projekte si budeme musieť dávať pozor, aby sme nekopirovali línie týchto napätí, ale ukazovali možnosti kultivovaného dialógu. V neposlednej miere môže byť implementácia projektu negatívne ovplyvnená aj dodatočnými dosahmi finančnej krízy.

KALENDÁR najbližších udalostí

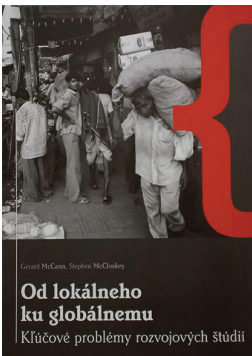

- 15. december – 16. december 2011
Európske rozvojové dni 2011 (EDD)
European development days 2011, Varšava, Poľsko

Popredné európske fórum o medzinárodnej politike a rozvojovej spolupráci, ktoré organizuje Európska komisia a predsedníctvo Rady Európskej únie. Európske rozvojové dni 2011 sa budú venovať témam, ako je rozvoj a demokracia v nadväznosti na nedávne udalosti Arabskej jari a návrhy Európskej komisie na novú rozvojovú politiku EÚ. Fórum sa bude dať sledovať online <http://www.eudevdays.eu>

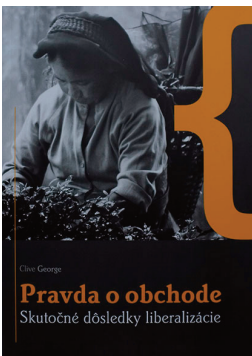
NOVINKY

Nadácia Pontis vydala v rámci projektu Knowledge Makes Change! slovenské preklady kníh *Od lokálneho ku globálnemu* a *Pravda o chudobe*. Obe knihy je možné bezplatne objednať na <http://vzdelavanie.nadaciapontis.sk/objednavkovy-formular>

Autormi knihy **Od lokálneho ku globálnemu** sú **Gerard McCann** a **Stephen McCloskey**. Kniha je výborným sprievodcom aktuálnymi rozvojovými témami. Je ideálna pre všetkých, ktorí chcú vedieť viac o príčinách nerovnosti medzi globálnym Severom a Juhom, no chcú hľadať aj ich riešenia.

„**Mysli globálne, konaj lokálne**“ – to je heslo, ktoré zdôrazňuje kľúčový význam individuálnej angažovanosti. Zároveň jasne ukazuje, že lokálny kontext nemožno oddeliť od globálneho. Základom je však rozumieť problémom spojeným s procesom globalizácie a medzinárodného rozvoja. Kniha je prierezom najdôležitejšími témami rozvojových štúdií, medzi ktorými nechýba napríklad téma sociálnej nerovnosti, detskej práce či úlohy medzinárodných inštitúcií v globalizovanom svete. Autori prispievajú majú rozsiahle skúsenosti z pôsobenia v teréne, ako aj vo výskumných pracoviskách v mnohých krajinách sveta.

Knihu **Pravda o chudobe** napísal **Clive George**, ktorý jasne a s ľahkosťou odkrýva mýty a falošné predstavy o liberalizácii medzinárodného obchodu. Na základe mnohoročného výskumu kriticky hodnotí argumenty zástancov aj odporcov liberalizácie obchodu. Vnáša tak viac svetla do polemik o účinkoch medzinárodného obchodu, ktorého dohody bývajú nezriedka podpísované za zavretými dverami.

Je liberalizácia medzinárodného obchodu riešením pre upadajúce ekonomiky rozvojových krajín alebo, naopak, len ďalšou hrozbou, ktorá môže prehĺbiť ich neuspokojivú a neľahkú pozíciu? Ako ovplyvňujú medzinárodné obchodné dohody hospodárske výsledky krajín tzv. tretieho sveta? A akú rolu v tomto procese zohrávajú veľkí medzinárodní hráči, akým je napríklad Svetová obchodná organizácia?

Nadácia Pontis
Zelinárska 2, 821 08 Bratislava
tel.: +421 2 5710 8113
pontis@nadaciapontis.sk
<http://www.nadaciapontis.sk/>

Názory autorov prezentované v Newsletteri o rozvojovej pomoci nemusia nevyhnutne vyjadrovať oficiálne názory Európskej komisie.

Newsletter o rozvojovej pomoci vychádza vďaka finančnej podpore **EuropeAid**.